

MEHMET ALİ KÂĞITÇI VE SEKA'NIN KOCAELİ'NE KATKILARI

Mehmet SARIOĞLU*

Giriş

Kocaeli, tarihî kentlerimizden birisidir. Bu kentte kökleri antik Nicomedia'ya kadar uzanan arkeolojik miras, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan kültürel-tarihsel miras ve 1930'lardan itibaren yükselen sanayi mirası iç içe yaşamaktadır. Yakın bir geçmişte faaliyetleri durdurulmuş olsa da Kocaeli'nde kâğıt fabrikalarının kalıcı izler bıraktığı kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Bu bildiride; kurucusu Mehmet Ali Kâğıtçı'nın ve Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları'nın Kocaeli şehrine yaptığı katkılar ve kazanımlar irdelenmektedir. Kocaeli kentinin sanayi ve kültürel-tarihsel mirası açısından dokusal gelişimi temel eksenidir.

İlk olarak; SEKA'nın kurucusu Mehmet Ali Kâğıtçı'nın yaşamına kısaca değinilecek, onun müdürlük döneminde ve Kocaeli Halkevi Başkanlığı sürecinde kente yaptığı kültürel katkılar üzerinde durulacaktır. İkinci olarak; SEKA'nın Körfez bölgesinde sanayi alanında yaptığı öncülük, yarattığı istihdam olanakları ve bunun kente olan etkileri irdelenecektir. Son olarak; SEKA'nın kendi bünyesinde oluşturduğu sinema, tiyatro, SEKA Çocuk Dostları Derneği, SEKA Radyosu, Kağıtspor, SEKA Postası, meslek okulları gibi oluşumların kentin sosyo-kültürel yaşamına yaptığı katkılar üzerinde durulacaktır.

Kocaeli'nin Fahri Hemşehrisi Mehmet Ali Kâğıtçı

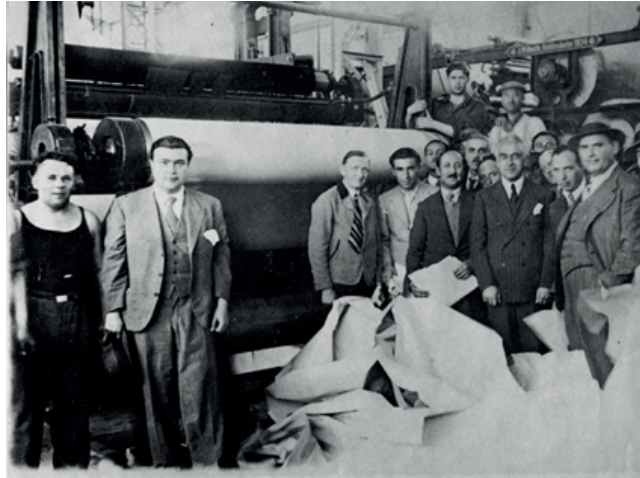
Mehmet Ali Kâğıtçı, Heybeliada'da doğmuş, Cumhuriyet döneminde yetişmiş bir aydınımızdır. İyi bir eğitim almış, İstanbul Darülfünunu'ndan kimyager olarak mezun olmuş, aynı okulda asistan olarak çalışmaya başlamıştı. Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki birçok bilim insanı ve aydın gibi kendini Türkiye'nin kalkınma ve çağdaşlaşması idealine vakfetmiş, bu hedefin gerçekleşmesi için selüloz ve kâğıt sanayinin hareket noktası olduğuna inanmış, bu alanı daha yakından tanımak için Almanya ve Fransa'da kâğıt fabrikalarında işçi olarak çalışmıştı. Daha sonra devlet tarafından Fransa'ya öğrenci olarak gönderilmiş ve oradaki eğitimini başarıyla tamamlayarak memlekete ilk kâğıt mühendisimiz olarak dönmüştü.¹ Ülkeye döndükten sonra yerli kâğıt sanayinin kurulması yolunda zorlu bir mücadeleye giren Mehmet Ali Kâğıtçı, yılmadan, yorulmadan çalışmış, dönemin idarecilerini ikna etmeyi

* Yrd. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Emekli Öğretim Üyesi ; e-mail: mehmetdestan06@hotmail.com

1 Baki Kara, *Türk Kağıt Sanayinin Öncüsü-Mehmet Ali Kağıtçı*, İstanbul, Heybeliadalılar Derneği Yay. 2004, s.87; Mehmet Sarioğlu, *Bir Cumhuriyet Aydını; Mehmet Ali Kağıtçı*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2008, ss.17-18.

başarmış, böylece devlet eliyle Türkiye'nin ilk kâğıt fabrikasının temelleri İzmit'te atılmıştı. Kocaeli'nin deniz, kara ve demiryolu ulaşımına sahip olması, İstanbul'a yakınlığı, üretim için gerekli hammaddelerin ve tatlı suyun bulunması bu kentin tercih edilmesinde etken olmuştu.² Mehmet Ali Kâğıtçı 1934'te Sümerbank'ta çalışmaya başladı, kâğıt fabrikasının kurulması işlerini yürütmek üzere İzmit'e geldi. O daha 1928'de Türkiye'nin bütün kıyı kentlerini gezmiş, kâğıt fabrikası için uygun yer aramış, İzmit'te karar kılmıştı. Sonrasında devletin kâğıt fabrikası kurma yolunda harekete geçmesiyle yer konusunda kıyasıya bir mücadele yaşanmış, Kâğıtçı, İzmit kararında ısrar etmiş ve böylece kentin kaderini belirleyecek gelişmelere vesile olmuştu.³ Fabrikanın temeli 1934'te atılmış, 2 yıl gibi kısa bir sürede tamamlanmış, açılışı ise 1936'da gerçekleşmişti.

İzmit eski Roma-Bizans yerleşim yerlerinden birisiydi. Tarihî Nicomedia kenti birçok eserleriyle toprak altında kalmış, bu bölge ile ilgili arkeolojik çalışmalar henüz başlatılmamıştı. Kâğıt fabrikasıyla, Klor-Alkali fabrikasının temelleri atılırken antik dönemlere ait birçok tarihî eser ve kalıntı bulunmuştu. Kâğıt fabrikasının kurulma sürecini yöneten müdür Mehmet Ali Bey bu eserler hakkında son derece duyarlı davranmış, oluşturduğu ve "müze dairesi" adını verdiği bir salonda onları koruma altına almıştı.⁴ O, söz konusu arkeolojik malzemenin işin uzmanları tarafından değerlendirilmesini istiyordu. Görev yaptığı süre içinde bu malzemeleri korumuş, yerli-yabancı arkeoloji uzmanlarının incelemelerini ve kayıt altına almalarını sağlamıştı. Onun bu konudaki hassasiyeti fabrika müdürlüğünden alındıktan sonra da devam etti. 18 Temmuz 1941'de Sümerbank Selüloz Sanayi Müessesesi Müdürlüğü'ne bir yazı göndererek "müze dairesi" salonunun anahtarının Müzeler Genel Müdürlüğü'nün emri gereğince Kocaeli Maarif Müdürlüğü'ne verildiğini bildirdi. Mehmet Ali Kâğıtçı, 25 Ağustos 1965'te SEKA Genel Müdürü Cemal Köstem'e de bir mektup yazarak temel kazılarında ortaya çıkan eserlerin fabrika alanında muhafaza ve teşhiri için Müzeler Genel Müdürlüğü'nün gerekli izinleri verdiğini belirtiyor, konunun takipçisi olduğunu gösteriyordu. Fabrika alanında bulunan eserler arasında bronz paralar, el terazisi, spatül, som mermer masa üzerine oyulmuş şarap ölçekleri, sütun başlıkları, heykeller göze çarpıyordu.⁵ Denilebilir ki, fabrika alanlarında ortaya çıkan ve bugün değişik müzelerde sergilenen arkeolojik eserlerin korunması, uzmanlarınca değerlendirilmesi ve sergilenmesi yolunda ilk çalışmaları kâğıt fabrikasının müdürü Mehmet Ali Kâğıtçı yapmıştı.

1936, Elinde, üretilen ilk kâğıttan bir parçayı tutan Mehmet Ali Kâğıtçı ve Kocaeli Valisi Hamit Oskay, çalışanlar ile birlikte. (KBB Arşivi)

- 2 Mehmet Ali Kağıtçı, *Kağıtçılığımız*, İstanbul, Grafik Sanatlar Matbaası, 1977, s. 55.
- 3 Mehmet Ali Kağıtçı, *Türk Kağıt Sanayiinin 30 uncu Yıldönümünde Kağıtçılığımız ve Engelleri*, İstanbul, Halk Matbaası, 1964, ss. 36-38.
- 4 Mehmet Sarioğlu, "Mehmet Ali Kağıtçı, SEKA ve İzmit", *I. Uluslar arası Kocaeli ve Çevresi Sempozyumu (Bildiriler)*, 20-22 Nisan 2006, Kocaeli B.B. Yayınları 2006, s. 987.
- 5 Uygur Kocabaşoğlu-vd., *SEKA Tarihi*, İzmit, SEKA Yayınları, 1996, ss. 83-83, dipnot: 59.

M. Ali Bey 1937-1941 yılları arasında İzmit Halkevi Reisliği de yapmıştı. Bu dönemde İzmit çevresinde sosyal ve kültürel alanlarda faydalı olmaya çalıştı. İzmit Halkevi çatısı altında yapılan çalışmalar diğer halkevlerinde olduğu gibi raporlar halinde Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne ve Halkevleri Genel Merkezi'ne gönderiliyordu. CHP Genel Sekreterliği'nden 1 Ağustos 1940 tarihinde İzmit Halkevi Başkanlığı'na gönderilen bir yazıda; 1940 yılı birinci altı aylık çalışma raporunun incelenmesinden memnuluk verici bir sonuç alındığı vurgulanıyor, başarılı ve güzel çalışmalarından dolayı başta İzmit Halkevi Başkanı M. Ali Bey olmak üzere İdare Heyeti ve Şube Komitesi'nde bulunan üyelere teşekkür ediliyordu.⁶

M. Ali Bey Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları Müessese Müdürlüğü görevinden alındıktan sonra İzmit'ten de ayrılmış, Heybeliada'ya dönmüştü. Böylece İzmit Halkevi Başkanlığı görevinden de ayrılmış bulunuyordu. İzmit Halkevi Reisliği'nin 1.9.1941'de kendisine gönderdiği yazıda; beş yıldan beri halkevi başkanlığında gösterdiği gayret ve fedakârlıkla halkevi çatısı altında çok samimi bir çevre yarattığı, bütün arkadaşlarının saygı ve şükran hisleriyle kendisine bağlı olduğu dile getiriliyor, ayrılışının verdiği üzüntü vurgulanıyordu.⁷

1939, Kâğıt Mühendisi ve Kimyager Mehmet Ali Kâğıtçı ve SEKA (KBB Arşivi)

M. Ali Bey gerçekten çok çalışkan bir insandı. İzmit'e geldiği tarihten itibaren sadece kâğıt fabrikasının kurulmasıyla ilgilenmedi. Bir şehir olarak İzmit'in sorunlarıyla da ilgilendi, çözüm yolları aradı. Dolayısıyla tam bir kentli bilinciyle hareket etti. İzmit için o kadar emeği geçti ki, yerel yönetim bunu bir belge ile takdir etmek istedi. Bu amaçla İzmit Belediye Meclisi 13 Ağustos 1937 tarihinde olağanüstü toplandı. Bu toplantıda M. Ali Bey'in kâğıt fabrikasının İzmit'te kurulması ve daha sonra işletilmesi için verdiği mücadele dile getirildi, şehrin elektrik sisteminin oluşturulmasında gösterdiği çabalar övgüyle anlatıldı. Diğer fabrikaların da İzmit'te açılması hususunda M. Ali Bey'in yaptığı girişimlerin kent halkı tarafından minnet ve şükranla karşılandığı vurgulanarak İzmit şehri fahri hemşehrisi unvanının verilmesi kararlaştırıldı.⁸ Mehmet Ali Kağıtçı, kendi müdürlük döneminde kâğıt fabrikaları içinde oluşmaya başlayan amatör Kağıtspor Kulübü Başkanlığı'na da üstlenmişti.

Başarılarından dolayı Mehmet Ali Kağıtçı'yı takdir edenlerden birisi de; M. Kemal Atatürk oldu. Mehmet Ali Bey, uğruna yıllarını verdiği ideale kavuşmuş olmanın verdiği

6 Ubeyd Öce, *Mehmet Ali Kağıtçı*, İstanbul, Duygu Matbaası, 1950, s. 26.

7 Sarioğlu, "Mehmet Ali Kağıtçı, SEKA..", s. 991.

8 Öce, *Mehmet Ali Kağıtçı...*, s. 25.

mutlulukla, canla başla çalışıyordu. 21 Ocak 1938'de Atatürk'ü taşıyan bir tren İzmit garına geldi. Atatürk, fabrika müdürünü trene davet etmiş, kendisinden fabrikalar hakkında bilgi alarak kâğıtçılık mesleğini nasıl seçtiğini anlatmasını istemişti. Mehmet Ali Bey kâğıt mühendisliği alanında aldığı eğitimi ve Türkiye'de yerli kâğıt sanayinin kurulması yolunda verdiği mücadeleyi ayrıntılarıyla anlattı. Duyduklarından çok etkilendiği gözlenen Atatürk, Mehmet Ali Bey'i etrafındaki devlet ileri gelenlerine "işte idealist adam, büyük adam diye buna derler" diyerek övmüştü.⁹

Kocaeli ile Özdeşleşen Bir Kurum: Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları

1930'ların başında İzmit orta halli mütevazı bir şehirdi. Kömürle çalışan bir motorla şehrin ancak yarısına elektrik verilebiliyor, iyi bir su şebekesi olmadığı için su, evlere eşeklerle çekiliyordu.¹⁰ 14 Ağustos 1934'te kâğıt fabrikasının temel atma töreninde konuşan Başbakan İsmet İnönü; "İzmit'te kâğıt fabrikasının kurulması, ileri bir irfanı, Cumhuriyet inkılâplarına hususi bir bağlılığı olan İzmit için iyi bir tesadüftür. Fabrikanın bir samimiyet muhitinde bulunması, müesseseye alâka ve yardım götürüleceğine delildir."¹¹ diye konuşmuştu. 6 Kasım 1936'daki fabrika açılış töreninde ise Kocaeli Valisi Hamit Oskay; "... Dün bir toprak yığını halinde bulunan bu yerde, azamette yükselen, ince ve müstesna bir zevkin mahsulü olması hasebiyle İzmit şehrini cidden süsleyen bu eser endüstri hayatımızda başlı başına bir muvaffakiyet teşkil etmekte ve bütün irfan ailemizi yakından alâkadar etmektedir. Bu fabrika, daha şimdiden dört yüzden fazla vatandaşa iş ve geçim temin etmiş ve şehirde büyük bir canlılık uyandırmıştır."¹² demektedir. Gerçekten de kâğıt fabrikası Kocaeli ve Körfez bölgesi için büyük bir istihdam kaynağı oldu. 1936'da işçi-memur 547 kişiye ekmek kapısı olan fabrika, 1937'de 745 kişiyi çalıştırıyordu. Bu sayı 1987'de 3747'ye ulaşacaktır.¹³ Kâğıt fabrikasının İzmit'te bulunması şehre ve bölgeye iş, hareket, canlılık ve uygarlık getirmiş, 1930'larda 14 bin olan şehir nüfusu 1966'da 100 bine yaklaşmış, İzmit'teki dükkân ve ticarethanelerin sayısı 1928'e göre 50 kat, arsaların değeri ise 100 kat artmıştı.¹⁴ SEKA ilk yıllarda çalışanlarını İzmit'ten temin ederken zamanla bu yeterli olmayacak, kente başka illerden de göçler başlayacaktı. 1950'lerden itibaren birçok sanayi kuruluşu ve işletme Körfez bölgesinde yerleşmeye başladı. 2000'li yıllara gelindiğinde Kocaeli bir sanayi kenti olarak anılmaya başlandı. Bunda elbette en büyük pay SEKA'nın olmuştur.

SEKA binlerce çalışanıyla bölgesinde sendikal hareketlere de öncülük etti. SEKA'daki ilk işçi hareketleri 1947'de görülmüş, işçi temsilcilikleri kurulmaya başlamıştı. Ancak henüz bir sendika yasası yoktu. Bu durum 1960'lara kadar böyle devam etti. Toplu sözleşme ve grev hakkı 1960'dan sonra elde edilebildi. Söz konusu yasa 24 Temmuz 1963'te çıkarıldı. Selüloz-İş Sendikası da bu tarihten sonra işyerlerinde özgürce örgütlenebildi.¹⁵

9 Sarioğlu, *Bir Cumhuriyet Aydını...*, ss. 62-63.

10 Mehmet Ali Kağıtçı, *Modern Kağıt İmalinin 30 uncu Yıldönümünde Hatırladıklarım ve Düşündüklerim*, İstanbul, Halk Matbaası, 1966, s. 6.

11 Matbuat Umum Müdürlüğü, *Aydın Tarihi*, sayı: 9 (1-31 Ağustos 1934), ss. 24-30.

12 Kocabaşoğlu, *SEKA Tarihi*, s. 91.

13 Kocabaşoğlu, *SEKA Tarihi*, s. 98 ve s. 363.

14 Kağıtçı, *Modern Kağıt İmalinin 30 uncu...*, s. 6.

15 Şakir Balkı, *Atatürk'ün Yaşamında İzmit İmgesi ve SEKA'nın Trajik Sonu*, İzmit, Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Yayınları 2010, ss. 105-108.

1936. Cumhuriyet Bayramı nedeniyle ışıklandırılmış olan fabrikanın, gece denizden görünümü. (KBB Arşivi)

SEKA, kurulduğu yıllarda kendi motor ve sistemleriyle İzmit'in bir kısmının elektrik ihtiyacını karşılamaktaydı. Zamanla merkezî elektrik sisteminin kurulmasıyla bu hizmetten çekildi. Bununla birlikte işletme için kurulmuş bulunan itfaiye teşkilatı büyük yangınlarda İzmit itfaiyesine yardıma koşmaya devam etti. Bundan başka SEKA, kimi zaman uzak köy yollarının yapım işine de katkı sağlıyor, bazı köy okullarının tamiratını, boya, badana işlerini üstleniyordu. SEKA'nın İzmit'in sembolü olan Saat Kulesi'ni tamir etmesi de döneminde halkın sevgi ve takdirini kazanmasına neden olmuştu. Sadece Saat Kulesi tamir edilmemiş, çevre düzenlemesiyle, Kule'ye verilen ışıklarla hoş bir görünüm de sağlanmıştı.¹⁶ Hiç kuşkusuz kâğıt ve selüloz fabrikalarında çalışan işçiler için kurulan İşçi Sigortaları Hastanesi (SEKA Devlet Hastanesi) de SEKA'nın İzmit'e yaptığı en önemli kazanımlardan birisidir.

SEKA 1956'dan itibaren uluslar arası fuar ve sergilere katılmaya, kendi ürünlerini oralarda tanıtmaya başlamıştı. 1960'lardan itibaren Kocaeli'nde de bir sanayi fuarı açılması düşüncesi şekillenmeye başladı. Önceleri Kocaeli Sanayi Sergileri şeklinde açılan bu sergiler zamanla Kocaeli Sanayi Fuarı'na dönüştü. 1971'den itibaren Marmara-Trakya Bölgesi Kocaeli Sanayi Fuarı, sonraki yıllarda Kocaeli Millî Sanayi Fuarı veya Kocaeli Sanayi Fuarı şeklinde benimsendi. Bu sergi ve fuarların başlangıcından beri en büyük destekçisi hiç kuşkusuz SEKA oldu.¹⁷ Söz konusu fuarlar Kocaeli sanayine, turizmüne ve kültürüne büyük katkılar sağladı.

SEKA'nın kendi mensupları için açtığı sinema-tiyatro salonları da kent kültürüne katkı sağlayan bir oluşumdur. Zamanla bütün İzmit halkına hizmet veren SEKA Sineması dönemin en iyi filmlerini sundu. İstanbul'dan ve başka kentlerden İzmit'e gelen en seçkin tiyatro toplulukları, en güzel temsillerini SEKA'da verdiler. Bu salonlarda verilen konferanslar, konserler, folklor gösterileri halkı bilgilendirdi, coşturdu. Bu salonlarda açılan resim, fotoğraf, karikatür sergileri İzmit halkında sanat sevgisinin artmasına hizmet etti.¹⁸ SEKA yönetimi her zaman sanatsal, kültürel oluşumlara destek vererek İzmitlilerin sevgisini kazandı.

16 SEKA Postası, 1 Eylül 1970, sayı: 333, 1 Şubat 1971, sayı: 343, 1 Mart 1971; sayı: 345.

17 Mehmet Sarioğlu, SEKA Postası'nın Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam, Kocaeli Büyük şehir Belediyesi Yayınları, 2013, ss. 164-165.

18 Mehmet Sarioğlu, SEKA Postası'nın Işığında..., ss. 162-164.

Kocaeli İl Eğitim Radyosu (SEKA Radyosu)

SEKA'nın kent kültürüne yaptığı katkılardan birisi de; kısa bir dönem de olsa bölgesel bir radyo yayıncılığı yapmış olmasıydı. Bu olay 1964'te Eskişehir Hava Üs Komutanlığı'nın İzmit İnkılap Orta Okulu Koruma Derneği'ne bir radyo yayın cihazını hibe etmesiyle başlamıştı. Söz konusu okulun radyo yayıncılığı işini yapamayacağını anlaşılmaması üzerine konu Kocaeli Valisi Bekir Suphi Aktan'a iletilmiş, o da meseleyi SEKA Genel Müdürü Cemal Köstem'e havale etmişti. Cemal Bey konuyu ilgi ile karşılamış, derhal harekete geçmişti. 18 Aralık 1964'ten itibaren deneme yayınına başlayan ve adı Kocaeli İl Eğitim Radyosu olan radyo yayını 43 metre üzerinden 50 km'lik bir alanı kapsıyordu ve yöneticiliğini Haluk Hekimoğlu yapıyordu.¹⁹ Başlangıçta 12.00-13.00 ve 18.00-19.00 saatleri arasında gerçekleşen bu yayınların zamanla artırılacağından söz edilmekteydi. Eğitim, kültür, turizm ağırlıklı konuların yer aldığı bu yayınlarda kentten ve ülkeden haberlere, yerli-yabancı müziklere ağırlık veriliyordu. Kısa süre içinde Kocaeli halkının sevgisini kazanan Kocaeli İl Eğitim Radyosu'nun vericisi Saat Kulesi'ne takılmıştı. Radyo, arada bir dinleyici anketleri yapıyor, yayınlardan memnuniyet derecesini anlamaya çalışıyordu.²⁰

Kocaeli İl Eğitim Radyosu okullar arası bilgi yarışmaları da düzenlemişti. İzmit Lisesi ile Erkek Sanat Enstitüsü öğrencileri SEKA Eğitici Filmler Merkezi'nde kıyasıya yarışmışlar, program kayıtları radyoda banttan yayınlanmıştı. Yine radyonun düzenlediği Marmara Bisiklet Turu da havadan uçakla takip edilmiş, dinleyicilere canlı olarak aktarılmıştı. Bu olay döneminde önemli bir yenilik olarak algılanmış, radyonun başarısı olarak kent halkı tarafından takdir edilmişti.²¹

Radyo yayıncılığı özel teknik bilgi gerektiren bir işti. Bu gerçeğin farkına varan SEKA yönetimi spiker ve programcı alımına gitti. Yakın bir gelecekte deneme yayınlarından esas yayına geçilecek, öğrenci saati, sağlık, spor, halk eğitimi, ziraat, sanayi, tiyatro, edebiyat, kadın ve çocuk saati gibi kuşak programları yayınlanacaktı, hazırlıklar sürmekteydi. Bundan başka Kocaeli Türk Musikisi Derneği, İzmit Orduevi Caz Orkestrası, İzmit Belediyesi ve 15. Kolordu Komutanlığı ile anlaşmaya varılmıştı. Esas yayına geçildiğinde bu kuruluşlar Kocaeli İl Eğitim Radyosu'nda konserler vereceklerdi.

Kocaeli İl Eğitim Radyosu yayınlarını PTT Genel Müdürlüğü onayı ile sürdürmekteydi. Ne var ki, ülke genelinde yayın yapma hakkının TRT'ye ait olması bu radyonun sonunu getirdi, yayınları durduruldu, cihazları da TRT'ye devredildi. Radyo silinip gitse de yayınları dinleyenlerinin anılarında derin izler bıraktı.²²

Mücadele ve Sportmenlik Örneği: Kağıtspor

Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları'nın Kocaeli bölgesine ve genel olarak spor tarihimize yaptığı en büyük katkılardan birisi de; Kağıtspor kulübünü kurmasıydı. Mavi-Beyaz renkleriyle özdeşleşen ve kent halkının anılarında özel bir yere sahip olan Kağıtspor, amatör bir spor kulübüydü. Tenis, basketbol, voleybol, futbol, güreş, boks, bisiklet, yelken, kürek, atletizm, atıcılık gibi sporun birçok branşlarında faaliyet yürüten kulübün sporcuları aynı zamanda kâğıt fabrikalarının çalışanlarıydı. Kent halkının sevgisini kazanan Kağıtsporlu sporcular yaptıkları bütün karşılaşmalarda canla başla mücadele ettiler, sportmenliklerinden ödün vermediler ve takımlarını şerefle temsil ettiler. Bu ruh içinde Kağıtspor'dan ülke çapında ve uluslararası düzeyde sporcular yetişti, şampiyonlar çıktı.²³ SEKA Genel Müdürleri de her zaman Kağıtspor'a tam destek verdiler. Genel Müdür Enver Atafırat, işletmede

19 SEKA Postası, 15 Aralık 1964, sayı: 196, s. 3.

20 SEKA Postası, 1 Ocak 1965, sayı: 197.

21 SEKA Postası, 15 Temmuz 1965, sayı: 210.

22 Mehmet Sarioğlu, SEKA Postası'nın Işığında İzmit'te ..., ss. 56-59.

23 Sarioğlu, SEKA Postası'nın Işığında..., s. 236.

sinema salonu yakınındaki eski memur lokantasını Kağıtspor'a lokal olarak tahsis etti.²⁴ İşletme içindeki kapalı spor salonu onararak modern bir spor tesisi haline getirildi. SEKA açıklarında denizde kurulan yüzen havuzun (raft) hizmete girmesi memnurluk yaratmıştı. 1975'te dönemin genel müdürünün teşvikiyle SEKA Basketbol Okulu'nun açılması, işletme içinde 4 açık hava basketbol sahasının kurulması yönetimin Kağıtspor'a verdiği açık desteğin kanıtlarındandı.²⁵ Genel müdürler SEKA çalışanlarının boş zamanlarında spor yapmalarını da teşvik ediyorlardı. Kulübe gelir sağlamak amacıyla düzenlenen geceler, balolar çalışanlara moral takviyesi oluyordu. Genel müdürler Kağıtspor için en iyi antrenörleri transfer ediyorlar, malzeme eksiklerinin kısa sürede tamamlanmasını sağlıyorlar, dış sahalarda yapılan maçlar için araç tahsisi yapıyorlardı. SEKA yönetimi kentteki spor yaşamına ve kültürüne de tam destek veriyordu. 1965'te şehir stadının bir kısmını satın alan SEKA işletmesi, sahanın uluslararası standartlara uygun hale getirilmesini sağlamış, etrafını tellerle çevirmiş, çalıştırıcılar için özel bölmeler yaptırmıştı. SEKA yönetiminin Kocaelispor'un soyunma odalarının ısıtma ve banyo sistemini yaptırması, bu kulübe 25 bin liralık maddi yardım yapması, döneminde bir hayli ses getirmiş, memnurluk yaratmıştı.²⁶

Kağıtspor mensupları gerek ferdi sporlarda ve gerekse de takım sporlarında büyük başarılar kazandılar. Güreşte; Hayrettin Baştürk, Halil Karaoğlu, Mehmet Kırım, Kazım Barak, Osman Kambur, Nuri Çakıcı, Tayyar Orak ve Hasan Gemici²⁷ gibi sporcular ulusal ve uluslar arası başarılar kazandılar. Bisiklette Nezih Sarper, atıcılıkta; Nurettin Narin, Hüseyin Kayar, Necdet Çavuşoğlu, basketbolda; Niyazi Turan, Zihni Uçak, Sinan Uz gibi sporcuların başarıları günlerce konuşulmuştu. Boksta; Mehmet Çakal, Seyfi Tatar, Sami Deşat, Necdet Dilek, Hüseyin Kardeş, Ali Tabak, Mehmet Yılmaz, Bayer Konak, Mesut Sarper, Erdem Güçlü, Mustafa Kuvel, Fikri Baykuş²⁸ hem centilmenlikleriyle, hem de ringlerde estirdikleri fırtınalarla Kocaeli halkının anılarında iz bıraktılar. Bülent Öget, Rahmi Tunç, Rahmi Özcan, Yılmaz Çakan, Bülent Erçetin, Ahmet Özdil, Selahattin Özdeniz, Saim Arpaç su sporlarında akıllarda kalan isimler oldular.²⁹ Uzun yıllar Avni Kalkavan'ın çalıştırdığı futbol takımı defalarca amatör küme şampiyonluğunu elde etti. Fikri Kurt, Necdet Öncel, Necmettin Balkaya, Mustafa Öncü, Kamil Kaya, Halil Ateş, Muadil Atakay, Ümit Karabakan, Tuncay Becedek ve Ferit Duygu³⁰ bir dönemin başarılı futbolcuları oldular. Kağıtspor Kocaeli bölgesinde spora önemli katkılar sağladı, kent halkının anılarında derin izler bıraktı.

SEKA Çocuk Dostları Derneği

SEKA bünyesinde oluşturulan ve yaklaşık 40 yıl gibi bir süre hizmet veren girişimlerden birisi de SEKA Çocuk Dostları Derneği idi. 1961'de SEKA Genel Müdür Yardımcısı Hüsnü Gündüzalp'in desteğiyle kurulan Çocuk Dostları bir sosyal yardım kuruluşuydu. Kuruluşundan itibaren Genel Müdür Aziz Gümüş'ün de desteklediği derneğin başkanı genel müdürün eşi Fidan Gümüş'tü. Bu gelenek hiç bozulmadı ve genel müdür eşleri bu kuruluşun faaliyetlerini yönettiler.

Derneğin kuruluş amacı; ekonomik durumu iyi olmayan kurum mensuplarının çocuklarına destek olmak, böyle ailelerin çocuklarından hasta olanların tedavi masraflarını karşılamaktı. Ancak zamanla derneğin hizmet alanları o kadar genişledi ki, İzmit için en

24 SEKA Postası, 15 Temmuz 1958, sayı: 51.

25 SEKA Postası, 15 Ekim 1975, sayı: 446.

26 SEKA Postası, 15 Ocak 1972, sayı: 366.

27 Levent Atalı, *Kocaeli'nin Spor Tarihi*, Kocaeli B. B. Yayınları, 2007, ss. 127-132.

28 Savaş Poyraz, *Eski Dostlar*, İzmit Rotary Kulübü yayınları, 1993, ss. 174-175; Atalı, *Kocaeli'nin Spor Tarihi*, ss.153-156.

29 Yavuz Ulugün (Hazırlayan), *Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Döneminde Kocaeli*, İzmit KYÖD Yayınları, 2002, s. 195; Fikri Dora, "İzmit Körfezi'nde Yelken Sporunu", M. Sabri Yalim'a Armağan, Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Yayınları, 2001, s. 179.

30 Atalı, *Kocaeli'nin Spor...* ss. 190-193.

önde gelen sosyal yardım kuruluşlarından birisi haline geldi. Dernek, öncelikle yardımlaşma kültürünü canlı tutuyor, yoksullara yardım etme geleneğimizi yaşatıyordu. Bağışlardan başka hiçbir geliri olmayan SEKA Çocuk Dostları Derneği sık sık defileler, çaylar, balolar düzenler, bu etkinliklerle gelir sağlamaya çalışırdı.³¹

SEKA Çocuk Dostları Derneği faaliyette bulunduğu yıllar boyunca İzmit Yetiştirme Yurdu'na destek verdi. Yurt müdürlüğünün verdiği ihtiyaç listelerini temin etmekten başka, yurttan barınan kimsesiz çocukların kıyafet, ayakkabı, kırtasiye malzemeleri gibi ihtiyaçlarını da karşıladı. Dernek, yurda parasal yardımlar da yapmaktaydı. Bundan başka yurttan kalan kimsesiz erkek çocukların sünnet düğünleri de dernek tarafından yapılıyordu.

SEKA Çocuk Dostları Derneği İzmit'te bulunan bütün okulların yönetimiyle de sürekli iletişim halindeydi. Birçok okulun boya, badana işlerini dernek yaptırıyor, ihtiyacı olan okulların sıra, masa, kara tahta, yer küre, kâğıt, kalem gibi gereksinimleri karşılıyordu.³² Belirlenen yoksul öğrencilerin ihtiyaçlarını da karşılayan dernek, her yıl 15 öğrenciyeye öğrenim bursu da vermekteydi.

Kocaeli halkının sevgisini kazanan SEKA Çocuk Dostları Derneği eğitime ve kültüre asıl katkısı okul yaptırma işlerinde gösterdi. Bu bağlamda; Tütüncütlük SEKA Çocuk Dostları Derneği İlkokulu (1974)³³ ile Derince Çınarlı Köyü Ortaokulu anahtar teslimi olarak dernekçe yaptırıldı ve valiliğe teslim edildi. Dernek bundan başka fabrika çalışanlarının çocukları için daha önceden yaptırılmış bulunan Sümer (SEKA) İlkokulu'na büyük destek verdi.

SEKA Çocuk Dostları Derneği devlet hastanelerine de maddi yardım yapıyor, bazı yoksul vatandaşların tedavi masraflarını üstleniyordu. Dinî bayramlarda, Hıdırellez gibi günlerde dernek üyeleri birçok yoksul aileyi ziyaret ediyor, onlara yiyecek, giyecek, yakacak yardımı yapıyordu. Derneğin 15. Kolordu Karargâhı'nı ziyaret etmesi ve Türk Kara Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı'na 50 bin liralık bağış yapması döneminde bir hayli konuşulmuştu.³⁴

SEKA Postası

Hiç kuşkusuz SEKA'nın Kocaeli kent kültürüne yaptığı en önemli katkılardan birisi de; SEKA Postası adlı bir işletme gazetesini çıkarmış olmasıydı. 1956'da Genel Müdür Enver Atafırat'ın izin ve desteğiyle yayın hayatına başlayan bu gazete her ayın 1 ve 15'inde yayınlanıyordu. Genel yayın yönetmenliğini Cevdet Yakup Baykal ve daha çok da Naci Girginsoy'un yaptığı SEKA Postası 26 yıl kesintisiz yayınlanma başarısını gösterdi. SEKA'da hazırlanan ve yine Selüloz Matbaası'nda basılan bu gazete, aslında işletmeden haberler vermek amacıyla çıkarılmaya başlamıştı. Üretim raporları, kanunlar, yönetmelikler, kalkınma planları, çalışanların sorunları, toplu iş sözleşmeleri, hizmet içi kurslar gibi konuları ele alıyordu. Ancak bir süre sonra bu konuların yanı sıra sosyal kültürel konulara da ağırlık verilmeye başlandı. Makalelerin, denemelerin, şiirlerin, karikatürlerin, röportajların sıklıkla yer aldığı SEKA Postası İzmit'te cereyan eden her türlü kültürel-sanatsal etkinliğe de sayfalarında yer verdi. Bu bağlamda bu yayın organında İzmit'te hangi sinemada hangi filmin gösterildiğini, nerede hangi tiyatro temsilinin sergilendiğini, konserleri, sergileri, balo ve geceleri, konferansları, festivalleri, bayram törenlerini ve spor karşılaşmalarını bulmak mümkündü. Kentteki her türlü imar faaliyetleriyle yapısal farklılaşmaları da yansıtan SEKA Postası, çeyrek yüzyıl gibi bir zaman Kocaeli'nin tanıklığını yaptı, kent kültürünün kaydını tutarak bir hafıza görevi üstlendi.³⁵

31 SEKA Postası, 1 Ağustos 1968, sayı: 282-283.

32 SEKA Postası, 1 Ekim 1978, sayı: 370.

33 SEKA Postası, 15 Mart 1974, sayı: 414.

34 SEKA Postası, 1 Aralık 1975, sayı:449.

35 Mehmet Sarıoğlu, SEKA Postası'nın..., ss. 13-14.

Sonuç

Kent Tarihi alanı her geçen gün daha fazla önem kazanmaktadır. Öyle ki, mekânın tarihsel süreç içerisinde geçirdiği ekonomik, sosyal ve çevresel gelişmeler, ülkemizde de çok sayıda tarihçinin ilgisini çekmekte, bu alanda dikkat çekici çalışmalar yapılmaktadır.

Kocaeli arkeolojik, endüstriyel ve Osmanlı öncesinden cumhuriyet dönemine taşınan sosyo-kültürel mirası bünyesinde barındıran nadir kentlerden birisidir ve kent tarihi araştırmacılarına eşsiz malzemeler sunmaktadır.

Kocaeli kentinin 1930'lardan itibaren olan tarihine etki eden, kentin gelişmelerini şekillendiren etkenlerden birisi, hiç kuşkusuz selüloz ve kâğıt fabrikalarının bu kentte kurulmuş olmasıdır. SEKA, adeta Kocaeli'ne damgasını vurmuş, kentin kimliğinde derin izler bırakmıştır. Kent ve bölge halkına istihdam yaratan bu kurum, Körfez bölgesinde birçok sanayi kuruluşunun yerleşmesine öncülük etmiş, kentsel büyümeye neden olmuş, bölgede ticaretin canlanmasını teşvik etmiştir. SEKA, kendi bünyesinde oluşturduğu sinema, tiyatro, Çocuk Dostları Derneği, Kağıtspor, SEKA Postası gibi oluşumlarla kentin kültürel dokusuna da etki etmiş, bu alanda da büyük bir zenginlik yaratmıştır. SEKA, faaliyetleri son bulmuş olsa da Kocaeli halkının anılarında kolay silinemeyecek bir yere sahip olmayı başarmıştır. Denilebilir ki, SEKA'nın kente olan etkisi irdelenmeden nitelikli bir Kocaeli kent tarihi yazımı olası görünmemektedir.

KAYNAKÇA

- Atalı, Levent, *Kocaeli'nin Spor Tarihi*, Kocaeli B. B. Yayınları, 2007.
- Balkı, Şakir, *Atatürk'ün Yaşamında İzmit İmgesi ve SEKA'nın Trajik Sonu*, İzmit, Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Yayınları 2010.
- Dora, Fikri, "İzmit Körfezi'nde Yelken Sporunu", *M. Sabri Yalım'a Armağan*, Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Yayınları, 2001, ss.174-179.
- Kağıtçı, Mehmet Ali, *Kağıtçılığımız*, İstanbul, Grafik Sanatlar Matbaası, 1977.
- Kağıtçı, Mehmet Ali, *Modern Kağıt İmalinin 30 uncu Yıldönümünde Hatırladıklarım ve Düşündüklerim*, İstanbul, Halk Matbaası, 1966.
- Kağıtçı, Mehmet Ali, *Türk Kağıt Sanayininin 30 uncu Yıldönümünde Kağıtçılığımız ve Engelleri*, İstanbul, Halk Matbaası, 1964.
- Kara, Baki, *Türk Kağıt Sanayininin Öncüsü-Mehmet Ali Kağıtçı*, İstanbul, Heybeliadalılar Derneği Yayınları, 2004.
- Kocabaşoğlu, Uygur-vd., *SEKA Tarihi*, İzmit, SEKA Yayınları 1996.
- Matbuat Umum Müdürlüğü, *Aydın Tarihi*, sayı:9 (1-31 Ağustos 1934), ss. 24-30.
- Öce, Ubeyd, *Mehmet Ali Kağıtçı*, İstanbul, Duygu Matbaası, 1950.
- Poyraz, Savaş, *Eski Dostlar*, İzmit Rotary Kulübü yayınları, 1993.
- Sarioğlu, Mehmet, *Bir Cumhuriyet Aydını; Mehmet Ali Kağıtçı*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2008.
- Sarioğlu, Mehmet, *SEKA Postası'nın İşığında İzmit'te Kültürel Yaşam*, Kocaeli Büyük Şehir Belediyesi Yayınları, 2013.
- Sarioğlu, Mehmet, "Mehmet Ali Kağıtçı, SEKA ve İzmit", *I. Uluslar arası Kocaeli ve Çevresi Sempozyumu (Bildiriler)*, 20-22 Nisan 2006, Kocaeli B.B. Yayınları 2006, c.I, s. 981-995.
- *SEKA Postası*, 1 Temmuz 1958, sayı: 51, 1 Aralık 1964, sayı: 196, 1 Ocak 1965, sayı: 197, 1 Temmuz 1965, sayı: 210, 1 Ağustos 1968, sayı: 282-283, 1 Eylül 1970, sayı: 333, 1 Şubat 1971, sayı: 343, 1 Mart 1971, sayı: 345, 15 Ocak 1972, sayı:366, 15 Mart 1974, sayı: 414, 15 Ekim 1975, sayı: 446, 1 Aralık 1975, sayı:449.
- Ulugün, Yavuz (Hazırlayan), *Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Döneminde Kocaeli*, İzmit KYÖD Yayınları, 2002.